10 Martin Lisec:
Vzgoja in mediacija
Mediacija v vzgoji in izobraževanju ponuja šoli torej neki odgovor v točki, kjer je ranljivost izobraževalnega sistema pogosto največja: v točki krhkih in ranjenih odnosov. Svojevrsten paradoks namreč predstavlja dejstvo, da je lahko izobraževalni sistem učinkovit (in tak po vseh aktualnih paradigmah mora biti, učinkovitost vendar tudi merimo) le, če se dogaja znotraj varnega, nekonfliktnega okolja.

14 Olga Duh:
Vrstniška mediacija
Preko mediacijskega usposabljanja smo učili udeležence, kako se učinkovito spoprijemati s konflikti, zato je bilo še posebej v pomoč tistim, ki imajo težave sami. Pri izobraževanju učencev, ki so prevzeli vlogo vrstniških mediatorjev, je bilo pomembno, da smo izbrali različne učence, tako po karakternih lastnostih, učnih sposobnostih in družinskih okolij, iz katerih izhajajo. Osnovna skupina je predstavljala vzorec celotne populacije na šoli, kar pomeni izbor učencev različnih socialno-ekonomskih ozadij in pripadnike različnih narodnosti.

27 Lidija Šket Kamenšek:
Učenci so raziskovali Andersena
"Pravljice so tisto, kar si otrok želi," je zapisal učenec. Pravljice so tisto, kar otrok potrebuje: opogumljanje, vero v dobre in lepe stvari, zaupanje in varnost, tolažbo in ljubezen, razumevanje in poslušanje, spoštovanje in vrednost in še bi lahko naštevali. Učenci so postali pogumnejši in bolj vztrajni. Ob pravljici so dobili občutek varnosti in zaupanja, ljubezni in razumevanja, bili so poslušani, spoštovani in vredni.

33 Anka Zajc:
Sporazumevanje z mladostniki
V sporazumevanju z mladostniki znotraj družine je pomemben odnos, ki ga razvijamo. Dosti bolj kot sam način govora in besede, ki jih uporabljamo. Če mladostnik v pogovoru z nami uporablja besede, ki so sicer bolj primerne za pogovor z vrstniki, vendar pa ob tem ohranja spoštljiv odnos, skorajda nimamo razloga za zaskrbljenost. Seveda je pomembno, da izrazimo svoj pogled na njihov način izražanja in jim povemo, kaj pričakujemo.

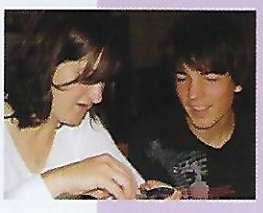

Uvodnik
1 Silvo Šinkovec: **Kriza**

V žarišču: Vzgoja in mediacija
3 Silvo Šinkovec: **Mediacija v vzgojnem načrtu**
4 Tanja Metelko Lisec: **Mediacija v vzgojno-izobraževalnih ustanovah**
7 Bogdan Žorž: **Konfliktnost odraščanja**
10 Martin Lisec: **Vzgoja in mediacija**
12 Vlado Hebar: **Uvedba šolske mediacije**
14 Olga Duh: **Vrstniška mediacija**
16 Sabrina Žigante: **Mediacija na OŠ Livade**

Naš pogovor
18 Tanja Glavnik: **Silva Kuzman: Šola je način življenja**

Biti vzgojitelj
21 Dušica Kunaver: **Disciplina v šolskih klopeh**
24 Anka Voglar: **Birokratski ali človeški**

Duhovno izkustvo
25 Viljem Lovše: **Slaboten osvobaja**
26 Majda Blagotinšek: **Zgodba o Bogu**

Razredništvo in vzgojni načrt
27 Lidija Šket Kamenšek: **Učenci so raziskovali Andersena**

Starši
29 Janja Frelih Gorjanc: **Svet besed**
31 Mateja Potočnik Poljanšek: **Spet nazaj**
32 Marjeta Longyka: **Telesno kaznovanje ali telesno nasilje?**
33 Anka Zajc: **Sporazumevanje z mladostniki**

Vzgojna področja
34 Milček Komelj: **Slikarska harmonija zemeljske in nebesne sfere**
36 Tilka Jakob: **Matematična delavnica**
38 Helena Kočevar: **Romski učenec in slovenščina**

Prostovoljno delo
40 Alenka Oblak: **Smisel mednarodnega prostovoljstva**

Izkušnje
42 Jelka Mate: **K možem slovenske književnosti**
43 Dragica Motik: **Ohranimo slovenščino**

46 **Prebrali smo**

47 **Iz življenja DKPS**

51 **Napovedni koledar**

52 **Summary**

52 **Avtorji**

Mediacija v vzgojnem načrtu

Silvo Šinkovec

Pričujoče žarišče želi smisel in pomen mediacije približati širši javnosti. Metodo lahko uporabljamo v osnovni šoli, srednji šoli, v vseh vzgojnih ustanovah, pa tudi drugih socialnih okoljih. Vrednote strpnosti, spoštovanja in sodelovanja so pomembne za vso družbo.

Komisija, ki je na Ministrstvu za šolstvo in šport pisala *Priporočila o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovnih šol* (besedilo je bilo objavljeno avgusta 2008), je med vzgojne dejavnosti (svetovanje, osebni svetovalni pogovor, restitucija) uvrstila tudi mediacijo. Poglejmo besedilo: *"**Mediacija** je postopek, v katerem se osebe, ki imajo problem ali konflikt, ob pomoči tretje osebe, posrednika oziroma mediatorja, pogovorijo in ugotovijo, kje so točke njihovega spora, izrazijo svoja mnenja, ideje, težave in čustva, izmenjajo stališča ter poskušajo najti rešitev, s katero bodo vsi zadovoljni. V mediaciji prevzamejo udeleženci odgovornost za rešitev nastalega konflikta. Mediacija pomaga pri vzpostavljanju odnosov medsebojnega zaupanja in spoštovanja. Mediator, posrednik v sporu, je lahko vrstnik ali odrasla oseba. Prevzema le vlogo mediatorja in ne posega v samo reševanje problema, čeprav modro ponudi potrebno pomoč. Pomembna značilnost vrstniške mediacije je, da je proces mediacije v celoti v rokah učencev: izvajajo ga učenci za učence, toda s pomočjo mentorja. To je dragocena izkušnja za strani v sporu in za vrstnike mediatorje. Mediatorje je potrebno ustrezno usposobiti. Mediacija izboljšuje splošno socialno klimo v šoli, povečuje občutek zaupanja in pripadnosti, prijateljstva in obvladovanja konfliktnih situacij. Šola postane bolj varen in ustvarjalen kraj. Mediacija povečuje spretnosti učencev pri izgradnji dobrih medsebojnih odnosov ter pomaga ponotranjiti pomembne družbene vrednote."*

To priporočilo šolam je dovolj velik razlog, da o mediaciji pišemo več. Dodajmo še izjavi dveh strokovnjakov, ki sta tudi sodelovala v omenjeni skupini.

"Mediacijo v šoli razumem vedno le kot vrstniško mediacijo. Njena prednost je v geslu: Pogovor in dogovor, namesto formalnega ukrepa. Znano je, da lahko še tako zapletene konflikte med učenci z mediacijo privedemo ob ustrezni usposobljenosti mediatorja do spravne rešitve brez občutka poraza ali zmage, ki pogosto spremlja formalen ukrep, razsodbo in podobne arbitrarne odločitve. Prav zato postaja mediacija vse bolj pogosta praksa tudi v družbi nasploh. Nikakor pa mediacija ni čarobna palica, ki razrešuje vsak problem in celo neuporabna, ko gre za jasno enostransko kršitev pravil, pa tudi v parlamentiranje se ne sme spreminjati." Dr. Zdenko Medveš, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

"Medosebne odnose nasploh, ne le v vzgojno izobraževalnem delu, pogojuje dobra komunikacija, za katero se je treba potruditi, se naučiti spoznavati sebe in priznavati drugim drugačnost. Slaba komunikacija lahko vodi v konflikt in mediacija ima lahko pri razreševanju konfliktov izjemno vlogo. Mediacija poteka po načelih zaupnosti, prostovoljnosti, nevtralnosti in išče vzročno posledične rešitve. Nerazrešeni konflikti trošijo energijo.

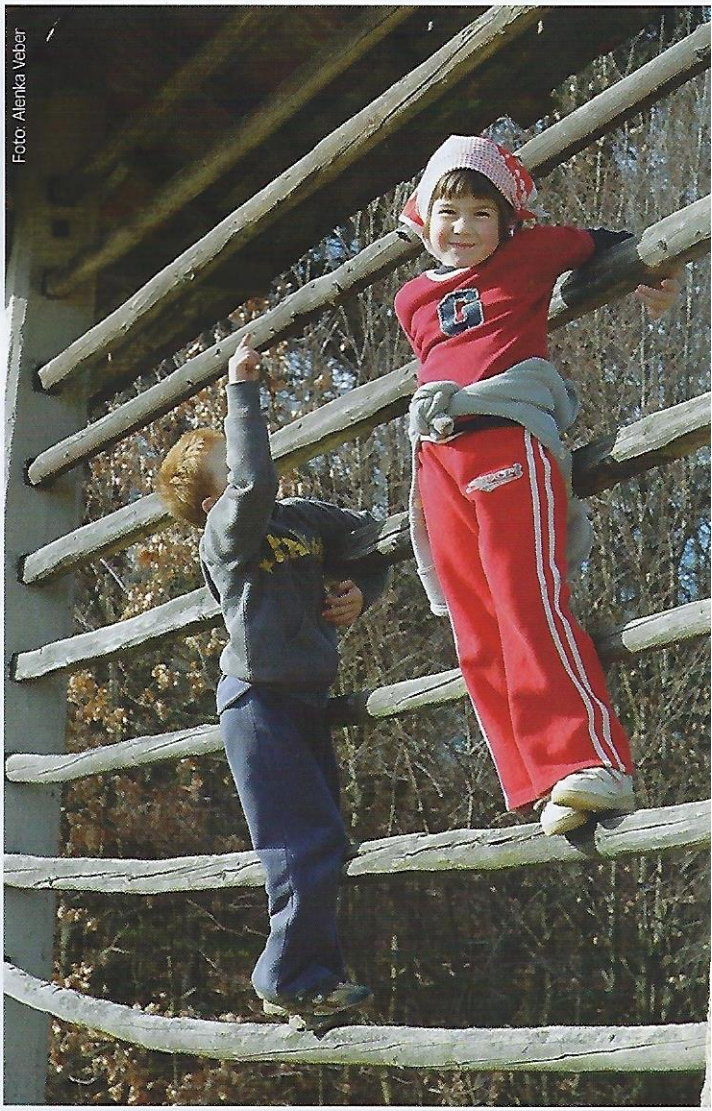
Foto: Alenka Veber

Dober učitelj bi moral biti tudi usposobljen mediator, ki bi zmogel nepristransko voditi proces usmerjanja, svetovanja in pomoči pri konstruktivnem reševanju konfliktov.

Nočem reči, da je v naši šoli veliko konfliktnih situacij, mislim pa, da bi bil učitelj mediator dobra investicija vsake šole in vsakega učitelja, ki bi se podal v usposabljanje, saj bi ponovno ozavestil vsaj temeljna pravila dostojanstva, resnicoljubnosti, spoštljivosti in enakopravne komunikacije. Vse to pa pogojuje dobre medosebne odnose." Dr. Majda Pšunder, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru ■

Mediacija v vzgojno-izobraževalnih ustanovah

Tanja Metelko Lisec

Če je pojav šolske mediacije v Sloveniji še relativno svež – sistematičen razvoj modela uvajanja mediacije v šolski prostor razvija Inštitut za mediacijo Concordia pet let – pa nasprotno v mnogih državah Zahodne Evrope in v Združenih državah Amerike mediacija v šolskem prostoru že dosega vidne uspehe.

Uvod

V zadnjih letih se na vseh področjih družbenega življenja kažejo nove oblike konfliktnosti. Konflikt predstavlja sestavni del družbe, je oblika socializacije, ki prispeva k strukturiranosti družbe; vendar pa nove oblike konfliktov, ki niso povezane s problemi prerazdelitve, temveč zadevajo načela in pravila načinov življenja, kažejo na krizo družbene integracije (Beck, 2001).

Šolski prostor pri tem ne predstavlja nikakršne izjeme. Bonafe Schmitt (2000) govori o krizi šolske inštitucije kot mesta socializacije ter krizi načina obvladovanja konfliktov v šolskih ustanovah. Mnoge šole se tako v iskanju načina soočanja z vedno novimi vrstami konfliktov zatekajo k sodno-upravni (zatekanje k zakonom, iskanje pravice na sodišču) in tržni ureditvi (trženje družbenih odnosov in razdeljevanje priložnosti za delo) svojega, torej šolskega sistema.

Če je pojav šolske mediacije v Sloveniji še relativno svež – sistematičen razvoj modela uvajanja mediacije v šolski prostor razvija Inštitut za mediacijo Concordia pet let – pa nasprotno v mnogih državah Zahodne Evrope in v Združenih državah Amerike mediacija v šolskem prostoru že dosega vidne uspehe. Toda onstran tega 'modernega pojava' se moramo vprašati o specifičnosti šolske mediacije: je zgolj preprosta tehnika obvladovanja oz. upravljanja konfliktov ali pa vzgojno-izobraževalni proces, ki ga je vredno in smiselno vključiti v pedagoško prakso v ustanovah pri delu z otroki in mladostniki?

Odgovor slovenskega šolstva na generalni ravni gre v zadnjem letu vsekakor v smeri slednjega. Zlasti osnovne šole, ki so v fazi snovanja vzgojnega načrta, so pozvane, da prepoznajo in uporabljajo šolsko mediacijo (poleg restitucije in vzgojnih ukrepov) kot eno od metod vzgojnih postopkov[1] (M. Gomboc, 2007: 204) ter vrstniško mediacijo kot proaktivno in preventivno dejavnost šole v smislu vzgojnih dejavnosti šole[2] (M. Gomboc, 2007: 202).

Reševanje konfliktov in mediacija

Sposobnost razreševanja konfliktov je ena od temeljnih veščin, ki jih danes človek potrebuje za kakovostno in produktivno življenje v družbeni skupnosti. Posebne veščine, znanja, zlasti pa pozitivne izkušnje razreševanja sporov predstavljajo sestavni del socialne opremljenosti in so še posebej dobrodošli pri mladih, saj se lahko izoblikujejo v pozitiven vzorec reševanja problemov. Na mesto izsiljevanja, verbalnega in fizičnega nasilja, groženj stopi mirno in konstruktivno sodelovanje pri iskanju skupne rešitve.

Učitelji

Vloga učteljev se v šoli spreminja. Če so bili nekoč zlasti prenašalci znanja,

jim paradigma sodobne šole nalaga vlogo usmerjevalca in moderatorja, za kar pa se v procesu šolanja ne usposobijo v zadostni meri. V sodobnem času jemlje učiteljem veliko časa in energije disciplíniranje učencev in zagotavljanje pogojev, da lahko izvajajo pouk. Opažajo, da so opremljeni s (pre)malo komunikacijskimi veščinami, zato se ob burnih reakcijah učencev v konfliktnih situacijah pogosto počutijo negotovi in nemočni ter uporabijo metode, ki so jih bili v času šolanja ali doma deležni sami (prepovedovanje, podučevanje, kaznovanje, ponujanje rešitev, kričanje itd.). Učitelji sami ugotavljajo, da takšni načini soočanja s konflikti v vzgojno-izobraževalni ustanovi, katere pomemben člen so, niso učinkoviti in ne prinašajo dolgoročnih učinkov.

Učenci

Učitelji opažajo, da je znanje socialnih veščin (življenje z različnostmi, vzpostavljanje ustreznih odnosov z vrstniki in odraslimi, prepoznavanje čustev in ravnanje z njimi, ravnanje s konflikti itd.) pri učencih vedno bolj šibko. Razlogi so raznovrstni in večplastni:

- spremenjen način družinskega življenja (zaposlenost staršev, odsotnost pogovora);
- spremenjen način vzpostavljanja stikov z drugimi osebami (spletne klepetalnice, mobilni telefoni);
- razmere v širši skupnosti, ki spodbujajo materialistično usmerjenost (imeti, imeti novo, imeti drugo, imeti boljše), neučakanost (imeti zdaj) in videnje situacije pogosto le skozi lastna očala (ni sočustvovanja, razumevanja drugih ...).

Odzivi učencev v konfliktnih situacijah so pogosto impulzivni in burni.

Vzgojno-izobraževalne ustanove

Šole na različnih ravneh prepoznavajo uporabnost mediacije in potrebo po njej. Glede na razpoložljive podatke je v Sloveniji z mediacijo v šoli seznanjenih oziroma za področje mediacije v vzgoji in izobraževanju usposobljenih relativno veliko mediatorjev. Po statistikah, ki so bile v času pisanja prispevka na voljo, smo upoštevajoč verjetno nepopolnost podatkov, k statističnim podatkom dodali 15 % vrednosti. Dobljeni rezultati so sledeči:

- število učiteljev, profesorjev in vzgojiteljev ki so bili deležni uvajalnega seminarja v šolsko mediacijo (16, 24 ali 30 ur): 1500;
- število strokovnih delavcev, ki so pri Inštitutu za mediacijo Concordia uspešno zaključili usposabljanje za šolskega mediatorja (150 ur) ali se za to še usposabljajo: 90;
- število učencev in dijakov, vrstniških mediatorjev: okoli 200;
- število staršev, ki so se udeležili programov šole za starše: mediacija med starši in mladostniki: 500.

Ob tem velja posebej izpostaviti vlogo in aktualna občutja učitelja ter vlogo in občutja učenca v procesu vzgoje in izobraževanja.

Model mediacije v vzgoji in izobraževanju

Vključitev obvladovanja konfliktov s pomočjo mediacije v šolski vsakdan in njegovo prakticiranje pripravlja učence na življenje v družbi, zmanjšuje napetost in je način za normalizacijo medčloveških odnosov; je hkrati sestavni del psihološke podpore pedagoški praksi v šoli.

Šolska mediacija

Šolska mediacija (*school mediation*) je eden od načinov reševanja konfliktov, ki postavlja spor, predvsem pa udeležence, ki so vpleteni vanj, v drugo perspektivo. Gre za drugačen pogled na reševanje konfliktov, kjer udeleženci prevzamejo odgovornost in naloge za svoje spore. Obenem je treba poudariti, da gre za celosten program vzgojno-izobraževalne ustanove, ki prinese spremembe v celotni shemi pristopa k reševanju konfliktov. Nenazadnje ne gre spregledati dejstva, da se s tem spremenita šolska kultura in šolska klima.

Šolsko mediacijo izvajajo strokovni delavci na šoli (učitelji, profesorji, šolski svetovalni delavci), ki so se usposobili za šolskega mediatorja, kar pomeni, da so uspešno zaključili ustrezen program in pridobili certifikat z nazivom šolski mediator. Šolski mediator je usposobljen za vodenje postopka mediacije v katerih koli sporih v vzgojno-izobraževalni ustanovi, in to med vsemi udeleženci (med učenci in dijaki, med starši in učitelji, med učitelji, med vodstvom šole in profesorji, med delavcem šole in zunanjo osebo itd.).

> *Več informacij o šolski in drugih vrstah mediacije najdete na spletni strani* www.solskamediacija.si.

Šolska mediacija se lahko uporablja tudi v dokaj neformalni obliki; strokovni delavec, ki je osvojil 'duha mediacije' ter temeljne tehnike, lahko s temi načeli učinkovito posreduje v konfliktu med dvema osebama.

Tretji način prakticiranja mediacije v šoli predstavlja uporaba posameznih tehnik mediacije, ki so lahko zelo uspešno orodje pri vodenju razgovora, timskem delu, na sestankih itd.

Vrstniška mediacija

Vrstniška mediacija (*peer mediation*) je eden od načinov, ki jih lahko šola uporabi za spodbujanje in razvijanje strpnega ter konstruktivnega razreševanja konfliktov. Gre za proces, v katerem sta udeležena vsaj dva učenca ali dijaka, med katerima je prišlo do nesoglasja, konflikta ali spora. Obe strani morata biti pripravljeni nastalo situacijo razrešiti na miren, strpen in produktiven način, ki lahko pripelje do konkretne, prostovoljno in dogovorno dosežene rešitve. Uspeh pa je tudi, če strani dosežeta preko sporazumevanja to, da se spor prestavi na obvladljivo raven. Pri tem jima pomaga tretji, nevtralni vrstnik, ki z različnimi tehnikami, veščinami in znanji učencema v konfliktu pomaga pri razlagi različnih pogledov, izražanju želja in potreb, da bi poiskala najboljšo med možnimi rešitvami. Proces mediacije je uspešen, če učenca zgladita spor in ob koncu čutita zadovoljstvo nad doseženo rešitvijo ter se iz nastale situacije naučita kaj uporabnega za svoje življenje ali če je mogoče zaznati moralno in osebnostno